

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ – ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ГАЛУЗІ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

***Резюме.** У статті досліджено теоретичні і прикладні аспекти проблеми забезпечення процесу ведення конкурентної боротьби в ринковому середовищі. Намічено засоби та напрями її вирішення шляхом розробки теоретичних і практичних основ формування механізму реалізації стратегії конкуренції підприємствами переробної промисловості.*

***The summary.** In the article the theoretical and applied aspects of problem of providing of process of *conduct* of competitive activity are explored in a market environment. Facilities and directions of its decision are *set by development* of theoretical and practical bases of forming of mechanism of realization of strategy of competition by the enterprises of processing industry.*

***Ключові слова:** конкурентна політика, ринок, конкуренція, стратегія конкуренції, організаційно-економічний механізм, стратегія.*

Постановка проблеми. Становлення ринково орієнтованої системи господарювання та розвиток досконалих конкурентних відносин між її суб'єктами в Україні вимагають впровадження одночасно керівного і керованого організаційно-економічного механізму, здатного забезпечити стабільне й ефективне високоприбуткове функціонування найважливіших структурних одиниць галузевої системи – підприємств. Ці обставини обумовлюють необхідність мобільно інтенсифікувати відтворювальні процеси як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Ефективне функціонування вітчизняних переробних підприємств на відповідному ринку проявляється в необхідності досягнення ними високого рівня конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень. Проблема діяльності українських підприємств в умовах конкурентної боротьби та застосуванню стратегічного управління на цих підприємствах присвячені праці багатьох вітчизняних учених-економістів Інституту економіки НАН України, Інституту економіки промисловості НАН України, Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Ради з вивчення продуктивних сил України НАН України, Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки України, Київського національного університету харчових технологій, Одеської національної академії харчових технологій та інших наукових і навчальних закладів.

Вивчення теоретичних аспектів конкурентоспроможності та проблеми розвитку переробних підприємств знайшло відображення в науковій економічній літературі, зокрема, в працях В.І. Бойка, Г.В. Балабанова, П.П. Борщевського, С.І. Дорогунцова, Л.В. Дейнеко, А.О. Зайнчковського, О.М. Онищенко, Л.В. Опацького, М.М. Паламарчука, Б.Й. Пасхавера, О.М. Паламарчука, Л.Г. Чернюк та інших учених.

Метою статті є дослідити теоретичні та прикладні аспекти проблеми організаційно-економічного забезпечення процесу ведення конкурентної боротьби в ринковому середовищі та намітити напрями її вирішення шляхом розробки теоретичних та науково-практичних основ його формування практичної реалізації стратегії конкурентної боротьби в умовах підприємств переробної промисловості.

Одержані результати. Вважається, що конкурентоспроможність підприємства – це його внутрішня справа, проте, враховуючи, що більшість керівників не мають ні теоретичних знань, ні практичних навиків ведення конкурентної боротьби, державі необхідно підтримати їх прагнення досягти економічного успіху. Ця підтримка має здійснюватися через реалізацію державної галузевої конкурентної політики, оскільки галузеві ринки мають свою специфіку, яка потребує особливих методів конкурентної боротьби. Успішне ведення конкурентної боротьби вимагає реалізації стратегії конкуренції, що враховує галузеві особливості ринку.

Не зменшуючи значення наявних робіт, слід відзначити, що багато теоретичних питань ще нерозв'язані, залишаються дискусійними. Проаналізувавши опубліковані праці та існуючу практику ведення конкурентної боротьби, можна стверджувати, що в них недостатньо

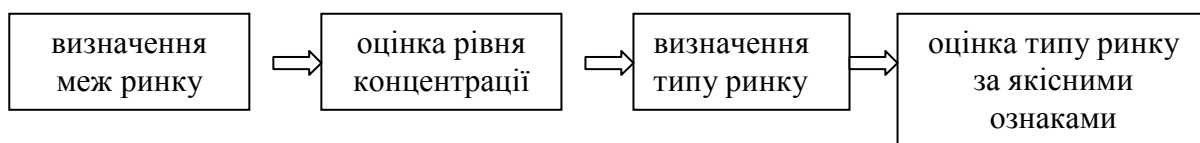
простежуються специфічні моменти вибору та реалізації стратегії конкуренції, обумовлені галузевими особливостями підприємств.

Одна з найбільш специфічних галузей харчової промисловості – борошномельна, розвиток якої є першочерговим завданням економічної політики держави. Зернопереробна галузь України характеризується надлишковими потужностями, однак, в той же час, кількість підприємств постійно зростає. Конкуренція загострюється, а досвід – необхідні теоретичні знання та практичні навички – у менеджерів більшості підприємств відсутній. Це може бути причиною їхньої поразки в конкурентній боротьбі, і, відповідно, підвищення рівня концентрації ринку борошна та монополізації галузі.

З огляду на це, підтримка діяльності підприємств борошномельної промисловості, як важливої галузі харчової промисловості, в умовах посилення конкуренції потребує більш глибокого наукового дослідження, розробки практичних рекомендацій з вибору та реалізації стратегії конкурентної боротьби, враховуючи особливості вітчизняної економіки, що й обумовило актуальність даної статті.

В залежності від типу ринку, на якому діє підприємство, слід створювати різні конкурентні переваги для продукції, що підкреслює важливість правильного визначення типу галузевого ринку.

Створення довготривалої конкурентної переваги може бути досягнуто лише за допомогою розробки стратегії конкурентної боротьби (лідювання у зниженні витрат, лідювання у диференціації продукції та фокусування), таким чином, вибір стратегії конкуренції для підприємств певної галузі здійснюється на основі визначення типу ринку. У зв'язку з цим запропоновано логічну схему вибору стратегії конкуренції, яка включає такі послідовні етапи (рис.1):

Рис. 1. Логічна схема вибору стратегії конкуренції

Знаючи тип галузевого ринку та скориставшись логічною схемою, як інструментом, підприємства можуть здійснити вибір стратегії конкуренції. Наступним кроком після того, як керівники обрали стратегію, є перетворення її в дії та позитивні результати.

Вироблення та реалізація стратегії, на наш погляд, це не одноразові дії, а системна праця для досягнення зазначеної мети, тому пропонується створити організаційно-економічний механізм реалізації стратегії – сукупність субмеханізмів, які призначені для перетворення обраної стратегії в поточні та оперативні рішення управлінського персоналу [4]. В економічній літературі немає єдності щодо складу організаційно-економічних механізмів. Ми вважаємо, що оскільки цей механізм застосовуватиметься в сфері управління підприємством, тому доцільно використати концепцію процесного підходу до формування механізму реалізації стратегії. Ця концепція розглядає управління як безперервну серію взаємопов'язаних управлінських функцій. Докладний розгляд функцій управління, виконання яких має підтримувати організаційно-економічний механізм реалізації стратегії, дозволив нам визначитися з його складовими та побудувати його принципову структурно – технологічну схему формування організаційно-економічного механізму стабілізації економіки підприємств переробної промисловості.

Вироблення загального алгоритму стабілізації економіки переробних підприємств у контексті сталого розвитку суспільства та економічної стратегії України повинен включати в себе три основних блоки: аналітичний, блок економічного інструментарію та блок організаційних рішень.

Аналітичний блок є першою стадією, яка містить:

- дослідження проблем управління через вплив організаційно-економічних факторів на стабільність функціонування підприємств;
- комплексну оцінку стану економіки підприємств;

- визначення критеріїв оцінки та показників господарсько-фінансової діяльності підприємств;
- виявлення впливу на стабільність функціонування підприємств цінової політики та грошово-кредитної системи, ефективності використання ресурсів, основних фондів та обігових коштів, якості продукції, робіт і послуг, інвестування, реалізаційно-маркетингових операцій;
- визначення основних напрямів і важелів стабілізації виробництва.

Блок економічного інструментарію є другою стадією загального алгоритму, на якій виявляються проблеми, встановлюються причини їх виникнення, формуються теоретичні та прикладні механізми стабілізації економіки підприємства.

Блок організаційних рішень є третьою стадією алгоритму, на якій впроваджуються у виробничу практику організаційно-економічні механізми стабілізації економіки підприємств. Він включає в себе:

- економіко-математичне моделювання стратегій розвитку;
- визначення організаційних механізмів реалізації стратегій;
- визначення соціальних та економічних ефектів від результатів впровадження;
- визначення системи контролю.

Усі три блоки алгоритму створюють передумови для вироблення стратегії стабільного розвитку економіки підприємства, розробки комплексних заходів з її реалізації [4].

Загалом на основі вище викладеного, нам представляється можливість для формування принципової структурно-технологічної схеми організаційно-економічного механізму стабілізації економіки підприємств переробної галузі див. рис. 2 та на цій основі здійснення побудови економіко – математичних моделей прогнозування та стратегічного планування їх діяльності.

Необхідно відзначити, що найбільш об'єктивно та правильно сформулювати підхід до організаційного забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємства та його продукції дозволяє аналіз взаємозв'язку елементів, характеристик та чинників, які забезпечують конкурентні переваги та підвищення якості підприємства та вироблюваної ним продукції.

Під чинниками розуміють рушійні сили, інструменти, об'єктивно та суб'єктивно виникаючі впливи, що формують конкурентне середовище [2]. Саме чинники визначають ті характеристики, що описують елементи якості та конкурентоспроможності, їх стан, об'ємні, якісні та інші характеристики.

Чинники, що забезпечують формування ефективної конкурентоспроможності підприємств, можна поділити на два укрупнені блоки:

1) чинники, що визначають можливу наявність конкурентних переваг (чинники досягнення конкурентоспроможності). Ці чинники за джерелами виникнення, у свою чергу, поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішні чинники, які залежать від діяльності самого підприємства, включають інноваційний потенціал, стратегію підприємства, виробничі потужності, потенціал збутової системи, якість системи управління підприємством. До основних зовнішніх чинників досягнення конкурентоспроможності, на які підприємство не може впливати у своїй політиці повинне сприймати їх як щось незмінне, слід віднести: конкурентне середовище наявність конкурентної боротьби, позиція постачальників сировини і матеріалів, виробництво товарів-замінників), параметри попиту (насичення попиту, зміна переваг покупців), інфраструктуру ринку, економічні зміни (глобалізація ринку чи його регіональна диференціація), політико-правові зміни (державне регулювання, зміни стандартів, охорона навколишнього середовища) та ін. [6, с. 90];

2) чинники, що сприяють утриманню конкурентних переваг (чинники утримання конкурентоспроможності включають кадровий склад та його кваліфікацію, маловитратні виробничі можливості, доступ до дешевих сировинних та паливно- енергетичних ресурсів; ноу-хау в дослідженнях і проектуванні, створення унікальної продукції і технології, постійне удосконалювання виробництва та інших видів діяльності, розробка нових правил і моделей економічної поведінки з метою утримання конкурентоспроможності.

Серед чинників, які визначають конкурентоспроможність продукції зернопереробної промисловості, особливе значення мають витрати на виробництво, продуктивність та інтенсивність праці, що впливають на ціну та якість виробів. В умовах української економіки ці

чинники є слабким місцем переробних підприємств, оскільки у порівнянні з індустріально розвинутими країнами у вітчизняній економіці більш високі питомі витрати на виробництво продукції.

В той же час, на сучасному етапі розвитку світової економіки, спостерігається тенденція підвищення ролі нецінових чинників конкурентоспроможності продукції, зокрема, якості товару та його новизни, наукоємності продукції. При цьому аналіз господарської діяльності українських переробних підприємств свідчить, що в даний час більшість вітчизняної продукції поступає за рівнем якості продукції не тільки західних, але й нових індустріальних країн. У такій ситуації основною конкурентною перевагою українських експортерів може бути тільки ціна. Однак для підтримки такої конкурентоспроможності українські виробники повинні мати внутрішні ціни на сировинні та паливно-енергетичні ресурси значно нижчі, ніж рівень світових цін.

Основними напрямками забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності переробних підприємств є підвищення якості та зниження собівартості продукції. За сучасних умов перший напрям підвищення конкурентоспроможності потребує залучення значних

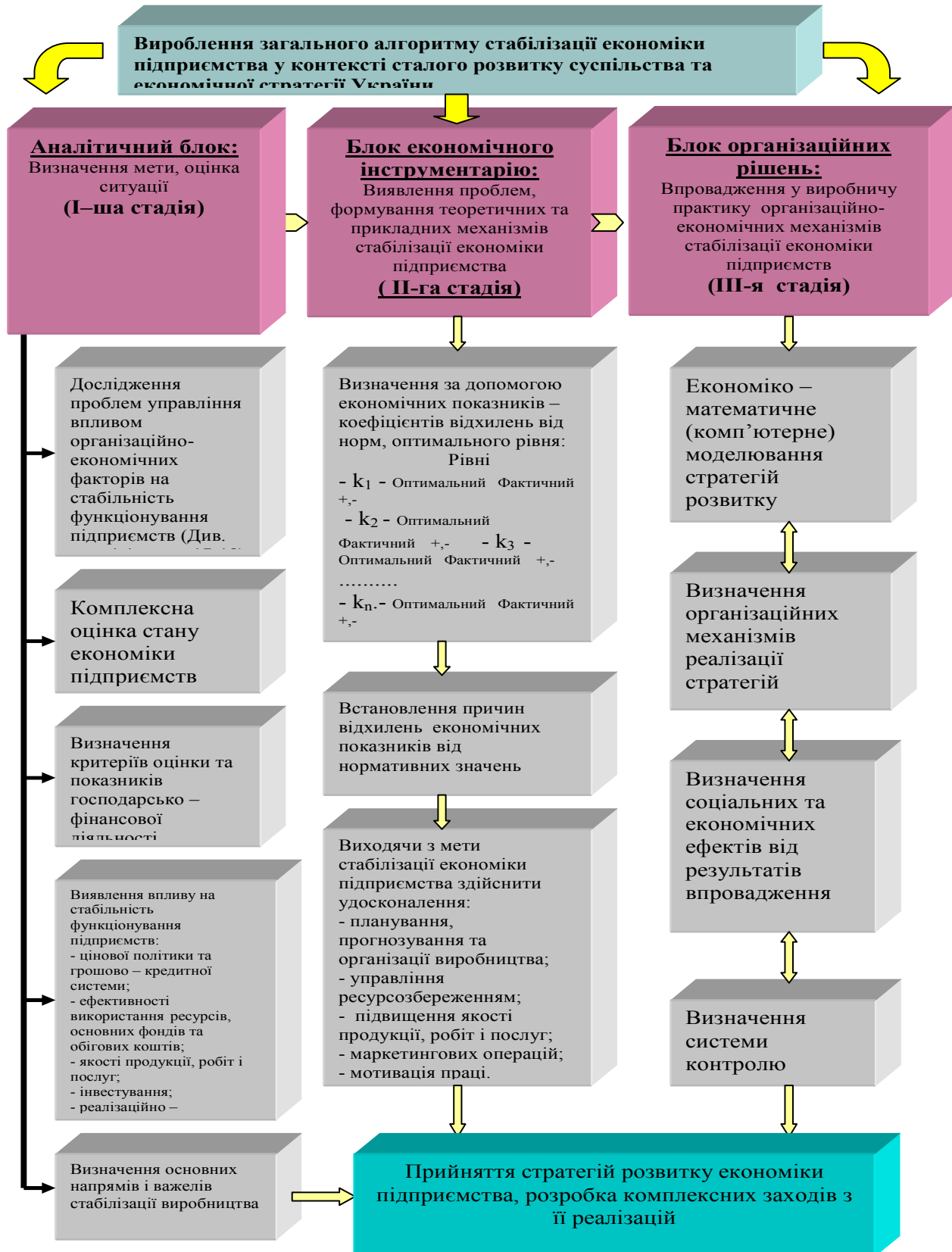

Рис. 2. Принципова структурно – технологічна схема формування організаційно – економічного механізму стабілізації економіки підприємств переробної промисловості (створення передумов та соціально – економічних засад для побудови економіко – математичних моделей прогнозування та стратегічного планування їх діяльності)

фінансових ресурсів, тому важливим напрямом стає підвищення конкурентоспроможності за рахунок впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій.

Якість продукції визначається тим, наскільки задоволені запити споживача, який її використовує, і залежить від ефективності та результативності процесів, що забезпечують виробництво цієї продукції і його підтримку. Так, в цілому, поліпшення якості є безперервною діяльністю, скерованою на регулярне підвищення ефективності та результативності технологічного процесу [6].

Висновки. Сучасна економічна ситуація характеризується жорсткою конкуренцією. Для того, щоб в такій ситуації переробні підприємства могли не тільки виживати, але й успішно розвиватися, їм необхідно випускати якісну, а, отже і конкурентоспроможну продукцію. Для реалізації цього завдання підприємствам потрібно прийняти стратегію стабільного економічного розвитку на основі розробки та впровадження комплексу заходів, в основі яких покладено структурно-технологічну схему формування організаційно-економічного механізму стабілізації економіки підприємств переробної промисловості..

Використана література

1. Відоменко І.О. Організаційно-економічний механізм реалізації стратегії конкуренції підприємств борошномельної промисловості. – Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Одеса, 2005.
2. Гринько Х В. Механізм формування конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародних ринках: Монографія.— Кривий Ріг: Видавничий дім, 2005.— 324 с.
3. Зимовець Г.О. Теоретичні засади, чинники та проблеми забезпечення якості та підвищення конкурентоспроможності машинобудівної продукції//Вісник економічної науки України. – 2007. - №1. – С. 48 – 52.
4. Кирич Н.Б. Від стабілізації суспільного виробництва – до сталого розвитку суспільства // Монографія. - Тернопіль: Тернопільський державний технічний університет імені Івана Пулюя, 2003.- 203 с.
5. О Концепции государственной промышленной политики Украины: Указ Президента Украины от 12 февраля 2003 года № 102/2003 // WEB-сайт: www.rada.gov.ua.
6. Очеретько Л. М. Методика оцінки конкурентноздатності підприємств // Вісник Сумського Національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. - 2004.- № 2. - С. 88-94.
7. Формування галузевих ринків України: перехідний період// За ред. В. О. Точиліна.— К.: Фенікс, 2004.— 332 с.